

Vision Foundation
for Strategic Studies

دامهزراوهى فيژن بو ليكولينهوى ستراتيجى

په ره پيدانى ژيرخانى چه مچه مال و بهر هنگار بونه وهى قهيرانه كان

كانونى يه كم ٢٠٢٥

Sulaymaniyah, Ashty,
Opposite to Azadi Park

www.visionfoundationiq.org

+964 772 330 0005

پەرەپپدانی ژیرخانی چه مچەمال و بەرەنگار بونەوێ قەیرانەکان

قەزای چه مچەمال سەر بە پارێزگای سلێمانی یەکیکە لە ناوچە ستراتیجیەکانی هەرێمی کوردستان، کە بە بەراورد بە ناوچەکانی تری هەرێمی کوردستان، لە رووی ژیرخانەوێ گەشەیی پێویستی نەکردووە. ئەم ناوچە بەرفراوانە هەرچەندە خاوەنی سامانی سروشتی، بە تایبەتی لە رووی یەدەگی بەرچاوی غازی سروشتی، زەویی کشتوکالیی بەپیتی هەیه، لە رووی دەستی کارەوێ خاوەن سەرمایەیی هێزێکی کاری گەنجانە، لە رووی پێگەیی جوگرافییەوێ شارەکانی سلێمانی و کەرکوک بەیەکەوێ دەبەستێتەوێ، بەلام سەرەرای سەرچەم ئەم تایبەتمەندییانە، نەیتوانیوێ بێتە دەرفەت بۆ هەمەچەشینی ئابووری جیگەر و بەردەوام. ئەوێ بە روونیش بەدی دەکرێت لەم شارۆجکەییەدا، رەخساندنی هەلی کار لە پیشە گشتی و تایبەتەکاندا و خزمەتگوزاری گشتی تیاپیدا لوازە .

نەخشەپێگەیی گەشەپپدانی ژیرخانی خزمەتگوزاری چه مچەمال هەنگاوێکی ستراتیجیە بۆ دەستنیشان کردن و پرکردنەوێ کورتهپنانی ژیرخانی گشتی، بەهێزبونی حوکمرانی ناوخی و زیادبوونی هەماهەنگی دامەزرانوێ بۆ گەشەپپدان.

قەیرانی لافاوی کانوونی یەکەمی ۲۰۲۵ تاقیکردنەوێیەکی سەخت بوو کە هۆکاری دەرخستنی لافاوی خزمەتگوزاری گشتی لە چه مچەمال نیشاندا. لە ماوێ ۲۴ کاتژمێردا نزیکەیی ۱۲۷ ملیمەتر باران تۆمارکرا، لەگەڵ چربوونەوێ کارەساتی لافاوی مانگی کانوونی یەکەم کاریگەری نەرینی لەسەر سیستەمی ئاوپوێ قەزاکە بە ئاشکرا بینرا و بە دەرتەنجام، لافاوی لە پلانی ژیرخانی قەزاکە و نەبونی ئامادەکارییەکی تەواوی بۆ کارەساتەکان ئاشکرا کرد.

لافاوێ بوو هۆی گیان لەدەستدان و برینداربوونی چەند هاوڵاتیەکی لە چه مچەمال و زیانگەیاندا بە سەدان مأل، وێرانکردنی ئۆتۆمبیل و دوکان، باخ و کۆگا، دامەزرانوێ حکومیەکان، شوینە بچووکیەکانی پیشەسازی و پەکیەوتنی (کاتی) پەییوێندییە سەرەکییەکانی رێگاوبانەکان و پچرانی ئاو و کارەبا و خزمەتگوزارییە دیجیتالییەکان. قوتابخانەکان و دامەزرانوێ رۆشنبیریەکان زیانیان بەرکەوت و تۆری دابینکردنی ئاوی خواردنەوێش کەوتە مەترسییەوێ، ئەمەش ئەو گرفتی دابین کردنی ئاوی خواردنەوێیە کە پێشتر هەبوو لە ئێستادا زیاتر بوو. لەئەنجامدا لێکۆڵینەوێ فەرمی لە شکستەکانی ئامادەکاری و شیوازی حوکمرانیدا لێکەوتەوێ. قەیرانەکەش بوو هۆی دەستلەکارکێشانەوێ ژمارەیک لە بەرپرسیانی ئیدارەیی چه مچەمال. لە ئێستادا، لە چوارچێوێ لێکۆڵینەوێ پلانیکی هەمەلایەنی زانستیدا، بەهەماهەنگی سەرچەم کەرتەکانی کۆمەلگا، بە پشت بەستن بە داتاو کەسانی شارەزاو خەمخۆر، دەکرێ هەنگاوی خێرا بۆ چارەسەری بنەرەتی ئەو کێشانە دا بنرێت و چه مچەمال بکرێتە نمونەییەکی تایبەت بۆ گەسەندن و ئاوەدانکردنەوێ.

۱. قەبارەى قەيرانەكان

گرفتەكانى قەزاي چەمچەمال پيش لافاوهكەى سالى ۲۰۲۵:

۱. گرفتى دابىن كىردنى ئاوى خواردنەوه، كە بەھۆى دواكەوتنى تەواوبوونى پرۆژەى ئاوى گۆپتەپە-چەمچەمالەوهپە، لە ئىستادا ~۲۰% تەواو بووه ورووبەرووى كورتهپىنانى بودجە بووتەوه كە پىويستى بە نىزىكەى ۲۷ مىليۇن دۆلەرە.
۲. ژىرخانى ئاوهپۆ و رپرەوى ئاوى باراناو لاوازه و هاوتانى لىگەل زىادبوونى دانىشتوانى قەزاكە.
۳. فراوانبوونى گەشەسەندنى پارچە پارچە و بى پلان لە نەخشەسازى زەويهكانى قەزاكە.
۴. گەشەى پيشەسازى قورس و لاوازى لە پەرەپيدانى كۆمپانىيەى بچووك و مامناوهند كە تىچونى خزمەتگوزارىيە گىشتىهكان بۆتە بارگرانى لەسەر پيشەوهران.
۵. بىكارى گەنجان كە هۆكارى سەرەكى كۆچكردنە بۆ دەرەوهى ولىت.
۶. گرفت و مەملەنىپى حوكمپرانى و لاوازى لە توانانى هەماهەنگى بۆ بەرنگاربونەوهى قەيرانەكان.
۷. گرنگى تەواو نەدراوه بە كەرتى كشتوكال و ئاژەلدارپتى كە دەرپت بىپتە سەرچاوهى داراي بۆ ناوچەكە وه دابىن كىردنى هەلى كار.

لە نىوان ۸-۱۰ى كانوونى يەكەمى 2025، رووداوپكى سروشتى و لافاوى زىانى گەورەى لە ژىرخانى ئابورى ئىستاي قەزاكە دا، كە بووه هۆى:

۱. گيان لە دەستدان و برىنداربوون چەند هاوالتىهك لەناو قەزاي چەمچەمال.
 ۲. سەدان مال زىانپان پىگەيشتووه.
 ۳. زياتر لە ۲۰۰ ئۆتۆمبىل زەرەرمەند بوون و زىانى بەر فراوان بەر شوپنە بازارگانىه بچووكەكان كەوتوه.
 ۴. زىانگەشتن بە دوكان و بازار و زەويە كشتوكالپىهكان و باخ و كۆگاكانى عەمباركىردنى خوراك و شمەك.
 ۵. داخستن و زىانگەيشتن بە قوتابخانە و كتيپخانە و فەرمانگەكانى شارەوانى و هاووچۆ و پاسپورت.
 ۶. پچپرانى رپگى چەمچەمال - سلىمانى و چەمچەمال - كەركوك.
 ۷. پەكەوتنى تۆرى دابەشكىردنى ئاوه.
 ۸. دەستلەكار كيشانەوهى كارگپرى و گۆرپنى ژمارەيك لە بەرپرسانى ئىدارەى قەزاكە.
- لە خشتەى خواروه هەموو ئەو زىانانە ديارى كراوه كە بەر چەمچەمال كەوت بەھۆى لافاوهكەوه.

جۆرى زيان	قهبارهى زيان
زيانى مروىي	گيان له دهستدانى ۲ كەس
زيانى مروىي	برينداربونى ۱۲-۱۴
زيانى مروىي	۱ كەس (سەرەتايى)
زيانى مروىي	زياتر له ۵۰۰ خيژان
كەرتى نيشتهجييون	نزيك ۵۰۰ خانو
ژيړخانى گشتى	روخانى ۴ پرد
ژيړخانى گشتى	كوژانهوى كاتى كارەبا
ژيړخانى گشتى	تيك شكاني هيلهكاني ئاو
دامەزراوهى گشتى	۵ بيناي حكومى ئاوى تيچوه
دامەزراوهى گشتى	زيانى گهوره به كتيبخانهى قهزاکه
كەرتى پەروەردە	۹ قوتابخانه زيانى پي گهشتوه
كەرتى بازارگاني	نزيك له ۱۰۰ دوكان زيانى پيگهشتوه

قهيرانهكه دهريخست كه لاوازي زيړخانى ئابوورى، و ناسهقامگيري كۆمهلايهتى و ئيدارى پيكهوه بهستراون و كاريگهري زوريان ههبووه له بهرفراوانى زيانهكاني لافاوهكه.

۲. قهيران وهك خاليكي وهچرخانى گهشهپيدانى ناوچهي

پلان و كارى ستراتييجى بو ئاگابوون و بهرەنگاربونەوهى قهيرانهكان هۆكاره بو پيشگرتن له كارهسات وه كارکردن بو گهشهسەندنى دريژخايەنى ناوچهي. كارکردن لهسەر ئاسايى كردنهوى دوخى گشتى بو گهراندهوى دوخهكه بو خالى پيش قهيرانهكان چارهسەر نيه، بهلكو دهپيت به پيچهوانهوه ستراتييجى كارکردن بهرو گهشهپيدان بهردهوام پيت، بو رووبهروبوونهوى كارهساتى هاوشيوه، چونكه زيړخانى گشتى ناپيت به لاوازي بمينيتهوه، گرنگه بو بههيزکردنى زيړخانى گشتى رهچاوهى ئهم خالنه بكرپت:

۱. هاوشان پيت لهگهله گهشهسەندنى ناوچهكه له ههموو بوارهكاندا

۲. خوڤاگر پيت بهرامبه به كارهساته سروشتيهكان.

۳. گرفته ئابووريه كه له كهبووهكان چارهسەركرين.

۴. هه ماههنگى دامەزراوهي بو دوور كهوتنهوه له پارچهبوونى كارگيري پتهوتر بكرپت.

۵. سوود له شارەزايى پيشنيزهكاني ريخراوهكاني كۆمهلهگهى مهدهنى و كەرتى تاييهت وهربگيرپت

لڤاوی کانونوی په‌که‌می ۲۰۲۵ ئاماژه به‌وه ده‌کات که یاسای به‌رپوه‌بردنی ئاو، ئاوهرۆ، دۆخی گواستنوه، و به‌رنگار‌بونه‌وه‌ی قه‌یرانه‌کان پرسپیکي راگوزهر نیه، ئه‌وانه بنه‌مای سیستماتیکی سه‌قامگیری ئابووری و په‌گرتوویی کۆمه‌لایه‌تین. وه‌ده‌ییت سوود له‌ پیش‌بینیه‌کان وه‌ربگیرین که له‌ رپی ته‌کنه‌لوجیای زانیاری هاوچه‌رخ به‌ده‌ست ده‌هینرین.

۳. ئامانجه ستراتیجیه‌کان

ئهم چوارچۆیه‌یه‌ پینچ ئامانجی بنچینه‌یی له‌ خۆ ده‌گریت:

۱. سه‌قامگیری و که‌مکردنه‌وه‌ی مه‌ترسی

به‌ پشت به‌ستن به‌ داتا و زانیاری پشتراستکراوه، باشت‌کردنی خزمه‌تگوزارییه‌ سه‌ره‌کییه‌کان، پاراستنی ما‌له‌ زیان پی‌گه‌یشتوه‌کان، و که‌مکردنه‌وه‌ی کاریگه‌ریی کاره‌ساته‌ سروشته‌یه‌کانی داهاتوو.

۲. هه‌مه‌چه‌شنکردنی ئابووری

سوود وه‌رگرتن له‌ غازی سروشتی و سپکته‌ری کشتوکال و پیشه‌سازی و وه‌به‌ره‌ینان و بیرۆکه‌ی کاری بچوک و مامناوندی گه‌نجان بۆ دروستکردنی ده‌یان هه‌زار هه‌لی کار.

۳. هه‌ماهه‌نگی دامه‌زراوه‌یی و چاکسازی هوکمرانی

دامه‌زراندنی میکانیزمی گشتگیر بۆ به‌رنگار‌بونه‌وه‌ی قه‌یرانه‌کان، بوژانه‌وه‌ و جیبه‌جیکردنی پلانه‌کانی گه‌شه‌پیدان.

۴. پاراستنی کۆمه‌لایه‌تی و په‌کسانی

دلنیا‌بوون له‌ قه‌ره‌بووکردنه‌وه‌ی دادپه‌روه‌رانه، بوژانه‌وه‌ی بژپوی ژیان، و گه‌شه‌پیدان بۆ دووباره‌ بنیاتنانه‌وه‌ی متمانه‌ی گشتی.

۵. به‌رده‌وامیی کاری ژینگه‌یی

گه‌رانه‌وه‌ بۆ بنه‌ما زانستی و ئه‌کادیمی‌ه‌کانی که‌شوه‌وا، به‌هیز کردنی به‌رپوه‌بردنی و پاراستنی سه‌رچاوه‌کانی ئاو.

۴. پیشنیازی چوارچۆیه‌ی گشتی بۆ به‌رنگار‌بونه‌وه‌ی قه‌یرانه‌کان

قه‌یرانی لڤاوه‌که‌ی کانونوی په‌که‌می ۲۰۲۵ ده‌ریخست که‌ پلانی ستراتیجی کارپیکراوی دامه‌زراوه‌کان ناتوانریت پشتی پی‌ببه‌ستریت له‌ به‌رنگار‌بونه‌وه‌ی قه‌یرانه‌کان. قه‌یرانه‌که‌ پپووستی به‌ دووباره‌ دارشتنه‌وه‌ی هه‌ماهه‌نگی کاری دامه‌زراوه‌ په‌یوه‌ندیاره‌کان هه‌یه‌ بۆ دلنیا‌بوون له‌وه‌ی کاری ده‌سته‌جه‌معی نه‌ک ته‌نها گه‌شه‌کردن فه‌راهه‌م ده‌کات، به‌لکو سه‌قامگیری و متمانه‌ دروست ده‌کات.

ئهم پیشنیازانه‌ی خواره‌وه‌ ده‌کریت بیته‌ بنچینه‌یه‌ک بۆ گه‌شه‌سه‌ندن و پیشکه‌وتن و ئاماده‌سازی بۆ به‌رنگار‌بونه‌وه‌ی قه‌یرانه‌کان له‌ رووی ئابووریی، کۆمه‌لایه‌تی و خزمه‌تگوارزی گشتیه‌وه.

ژیرخانی گواستنوه پایه‌یه‌کی بنه‌رتی ستراتیجی پهره‌پیدانه له قه‌زای چه‌مچه‌مال، كه ریگه به ده‌سترگاه‌یشتن به بازار، جوول‌هی كار، زنجیره‌كاني دابین‌کردنی پیشه‌سازی، و پیشكه‌شکردنی خزمه‌تگوزاری دابین ده‌كات. لفاوه‌كاني كانوونی یه‌كه‌می ۲۰۲۵ ئاشكرای كرد كه شكستی كهرتی گواستنوه و لاوازی تیایدا هو‌كارییی به‌رچاوه له زیادبونی قه‌بارهی كارساته‌كه. لفاو زیانی به به‌شه سه‌ره‌كییه‌كاني ریگای چه‌مچه‌مال-سلیمانی وچه‌مچه‌مال-كه‌ركوك گه‌یاند، بوه به‌ر به‌ست له گه‌یاندنی فریاگوزاری، هاو‌كارییی مرؤییه‌كان و چالاكییی بازارگانییی‌كاني بو چهند روژئیک په‌كخست.

رپ‌كخستنوه‌ی ده‌ستبه‌جیی پلانی گواستنوه له رووی ها‌توچو وچاره‌سه‌رکردنی ئاوه‌رووی قه‌زاکه. كاره ده‌ستبه‌جیی‌كان بریتین له نوژه‌نکردنه‌وه‌ی ریگا زیانلی‌كه‌وتوو‌ه‌كان، پرده‌كان، كه‌ناراوه‌كان، شانبه‌شانی پا‌ك‌کردنه‌وه و دیزاین‌کردنه‌وه‌ی سیستماتیکی كه‌نال‌ه‌كاني ئاوی باراناو و سیستیمی ئاوه‌رووی شانی ریگا‌كه. وه‌ك پلانی در‌یژخایه‌ن دروست‌کردنی ریگای بازه‌ییی پیشه‌سازی، وه‌ك رپ‌روه‌ی باره‌ه‌لگر و بو گه‌یشتن به گونده‌كان ده‌بی‌ت ره‌چاوه‌ی ستاندارده ئه‌ندازیارییی‌كاني تایبه‌ت به لفاو له‌خوب‌گرن. له‌وانه به‌رزبوونه‌وه‌ی ریگاو‌بانه‌كان له ناوچه‌نزمه‌كان، پپوسته ره‌چاوی سیناریوی بارانبارینی زور بكریت، په‌ره‌پیدانی ماسته‌رپلانی \ ئاوه‌رو و گواستنوه‌ی قه‌زاکان زور گرنه‌گه، بو ها‌وته‌ریب‌کردنی ریگاو‌بانه‌كان له‌گه‌ل رپ‌روه‌و ئاوییه‌كان، پلاندانان بو به‌كاره‌یئانی زه‌وی، به له‌به‌رچاو‌گرتنی پیشینییه‌كاني كه‌شوه‌ه‌وا.

پاساوی ئابووری

ژیرخانی گواستنوه زیانه‌كاني گه‌یاندنی به‌ره‌می ناو‌خویی له كارساته‌كاندا كه‌مده‌كاتوه، زنجیره‌كاني دابین‌کردن ده‌پار‌یژیت و ریگری ده‌كات له هه‌لاوسانی تیچووی گواستنوه به‌هوی قه‌یرانه‌كانه‌وه. هه‌روه‌ها له رووی ئه‌منیه‌وه، پاراستنی په‌یوه‌ندی ریگاو‌بانه‌كان له كاتی حالته‌ه نا‌ئاساییه‌كاندا، توانای ده‌ولت و متمانه‌ی گشتی به دامه‌رزراوه‌كان به‌هیز ده‌كات.

كهرتی وزه

نه‌خشه‌ریگای وزه بزوپنه‌ریکی گه‌شه‌سه‌ندنی ستراتیجیه، كه له یه‌ده‌گی غازی سروشتی چه‌مچه‌مال و توانای به‌ره‌مه‌یئانی كاره‌بای هه‌ریمه له چه‌مچه‌مال‌ه‌وه پالپشتی ده‌كریت، هه‌روه‌ها غازی شل دابین ده‌كات بو ته‌واوی هه‌ریمی كوردستان. قه‌یرانی لفاوه‌كه جه‌ختی له‌سه‌ر ره‌ه‌ندیکی ديكه كرده‌وه: متمانه‌پیکراوی سیسته‌می وزه له كاتی حالته‌ه نه‌خوازراوه‌كاندا مه‌رجیکی پیشه‌خته‌یه بو سه‌رجه‌م خزمه‌تگوزارییه گشتیه‌كان. ژیرخانی وزه له‌وانه‌ش بو‌ری غاز، ویستگه‌ی كاره‌با، تو‌ره‌كاني دابه‌شکردن، و دامه‌رزراوه‌كاني كو‌نترو‌ل‌کردن ده‌بی‌ت له به‌ر‌كه‌وتنی لفاو پبارزین، پپویسته یه‌كاکانی گواستنوه‌ی وزه یه‌كب‌خرین بو ریگری‌کردن له پچرانی وزه. ده‌بی‌ت ئه‌وله‌ویه‌ت بدریت به دلنیا‌بوون له به‌رده‌ست بوونی غازی عه‌مبار‌كراو بو دابین‌کردنی كاره‌بای بی پچران بو خزمه‌تگوزارییه گرنه‌گه‌كاني وه‌ك ویستگه‌كاني په‌مپ‌کردنی ئاو، نه‌خوشخانه‌كان، قوتابخانه‌كان، ناوه‌ندی شاره‌وانییی‌كان، و تو‌ره‌كاني په‌یوه‌ندی‌کردن. توانای درووست‌کردنی پاشه‌كه‌وتی وزه‌ی فریاگوزاری پپویسته به شیوه‌یه‌کی ستراتیجی په‌ره‌پیدری‌ت. ده‌كریت وه‌ك پالپشتی، سوود له وزه‌ی خو‌ر وه‌رب‌گیریت.

پاساوی ئابووری و حوکمرانی

پچرانی وزه له کاتی قهیرانهکاندا به خیرایی فشاری کۆمه‌لایه‌تی و ناره‌زایی هاوڵاتی زیاتر ده‌کات. پتهویی سیستمی وزه که خزمه‌تگوزارییه سهره‌کییه‌کان دابین ده‌کات، به‌رهه‌می پیشه‌سازی ده‌پارێزیت و متمانه‌ی دامه‌زراوه گشتییه‌کان له ژێر فشاردا به‌هێز ده‌کات.

که‌رتی ئاو

ئاسایشی ئاو گرنگترین پالپشتیه بۆ گه‌شه‌سه‌ندنێ ژێرخانی گشتی و به‌ره‌نگاربونه‌وی قهیرانه‌کان. پیش لافاوه‌که، دابین کردنی ئاوی خواردنه‌وه یه‌کێک بووه له کێشه سهره‌کیه‌کان وه به‌رده‌وام پشتبسته‌ن به گه‌یاندنی ئاو به‌تانکه‌ره‌کان بۆوه سهره‌رای دابه‌زینی ئاستی ئاوی ژێر زه‌وی. زیانه‌کانی لافاوه‌که به‌ تۆری ئاو و ژێرخانی په‌مپکردن ئهم کێشانه‌ی زیاتر کرد.

پروژه‌ی ئاوی گوپته‌په-چه‌مچه‌مال نزیکه‌ی ۲۰% ی ته‌واو بووه، که پێویستی به ۲۷ ملیۆن دۆلاری مه‌زنده‌کراو هه‌یه بۆ ته‌واوبون. پروژه‌که به‌ شیوه‌یه‌ک دارپێزراوه که نزیکه‌ی ۳۴۰۰ متر سیجا له کاتژمێرێکدا له رێگه‌ی تۆرپکی گواستنه‌وه‌ی ۵۸ کیلۆمه‌ترییه‌وه بگه‌یه‌نیت به‌ شارۆچکه‌که، ئهمه‌ش ئاسایشی ئاوی خواردنه‌وه بۆ ماوه‌یه‌کی درێژخایه‌ن بۆ چه‌مچه‌مال و کۆمه‌لگه‌کانی ده‌وروبه‌ری دابین ده‌کات.

دابین کردنی بودجه‌ی پێویست بۆ ته‌واوکردنی پروژه‌ی ئاو ده‌بیت وه‌ک چاره‌سه‌ری هه‌نوکه‌یی مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵدا بکریت، نه‌ک ته‌نها ده‌ستپێشخه‌رییه‌کی گه‌شه‌پێدان. ده‌ستپێکردنه‌وه‌ی ده‌ستبه‌جیی پروژه‌که، سه‌ره‌رای قهیرانی دارایی له رێگه‌ی میکانیزمیکی شه‌فافه‌وه زۆر گرنگه. پێویسته بودجه‌کی له‌سه‌ر بنه‌مای بره‌گه‌یه‌کی فریاگوزاری خه‌رج بکریت، به‌ پشتیوانی چاودێری ئەندازیاری سه‌ربه‌خۆ بۆ دلنیا‌بوون له کوالیتی ته‌کنیکی و لێرسینه‌وه‌ی گشتی.

هاوته‌ریب له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا، رێوشوینی ته‌واوکه‌ر سیستمی به‌ عه‌مبارکردنی ئاوی بارانا‌به‌ دروستکردنی هه‌وزی راگرتنی لافاو به‌ قه‌باره‌ی بچووک، پاراستنی خاله‌کانی سه‌رچاوه ئاویه سهره‌شتیه‌کان، و یه‌کخستنی پلاندانانی ژێرخانی ئاو و میکانیزمی چاره‌سه‌ری مه‌ترسی لافاو له‌خۆ بگریت.

پاساوی کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی

دابینکردنی به‌شه ئاوی خواردنه‌وه‌ی هاوڵاتیان، مه‌ترسییه‌کانی ته‌ندروستی گشتی و ناره‌زایی له کاتی قهیرانه‌کاندا که‌مه‌ده‌کاته‌وه، پێشکه‌وتنی به‌رچاو له‌ بواری ئاسایشی ئاو له‌ به‌هێزترین رێوشوینه‌کانی دروستکردنی متمانه‌یه‌که له‌به‌رده‌ستی حکومه‌تدایه.

که‌رتی کشتوکال

کشتوکال سه‌رچاوه‌یه‌کی گرنگی داها‌ت و ئاسایشی خۆراکه بۆ دانیشتیوانی گوندنشینی قه‌زای چه‌مچه‌مال . لافاو زیانی به‌ به‌ره‌م و باخ و که‌ناله‌کانی ئاودێری و رێگا‌کانی چوونه ژووره‌وه‌ی کێلگه‌کان و ئامیره کشتوکالییه‌کان گه‌یاندووه، ئهمه‌ش مه‌ترسی کورتخایه‌نی له‌سه‌ر بژێوی و به‌ره‌مه‌پێنانی بۆ درێژخایه‌ن دروستکردووه.

دەبىت بوژانمەسى كشتوكالىنى دواى كارەسات لە ستراتىجى پەرەپىدانسى فراوانتردا بىرئىت. رېوشوئىنە دەستبەجىيەكان بىرئىت لە قەرەبوو كىردنەسى بەرھەمە زىيانلىق كەتتوۋەكان، بەرنامەكانى چاندنەسى بە پالېستىكىردىنى حۇمەت و رېكخراۋە ناخۇئى و نۆۋەن كىردنەسى ژىرخانى كەرتى كشتوكالى. ئەم ھەنگاۋە نەك ھەر رېگىرى لە لەناۋچوونى كەرتى كشتوكال دەكات لە ناۋچەكە، بە پىچەوانمە دەبىتە ھۆكارىك بۇ كەمبونى رېژەسى كۆچكردن.

ۋەك چارەسەرى دىرئىخايمەن پىئوئىستە جەخت لەسەر سىستەمى دابىن كىردىنى ئاۋى پىئوئىست و ئاۋدىرى زىرەك بىرئىت، لە پىناۋ ھەمچەشنى كىردىنى بەرھەمە كشتوكالى بەھا بەرزەكان، گەشەپىدانسى دامەزراۋە كشتوكالىيەكان تايەت بە پىرۆسىس كىردن و پاراستنى زەۋىيە كشتوكالىيەكان لە دەستدەپىيە بىن پلانەكانى گەشە قەزاكە. بەنداۋە بچوۋكەكان و ھەۋزى لافاۋەكانى كۆنترۆل كراۋ دەتوانن خىزمەت بە دوو مەبەست بىكەن: بە ەمبار كىردىنى ئاۋبۇ ئاۋدىرى و كەم كىردنەسى لافاۋ.

پاساۋى ئابوۋرى و كۆمەلايەتى

بوژانمەسى كشتوكالىنى داھاتى گۈندەكان سەقامگىر دەكات، پىشتىگىرى پىرۆسەسى دابىن كىردىنى خۇراك دەكات و فشار لەسەر بازارەكانى شارەكان كەمدەكاتەۋە. لە روۋى كۆمەلايەتتەۋە، يەككەرتوۋى كۆمەلگا دەپارىزىت و رېگىرى لە ھەژارىي گۈندەكان دەكات لە دواى كارەساتەكە.

كەرتى پەرۋەردە و پەرەپىدانسى ھىزى كار

لافاۋ لە رېگەسى داخستنى قوتابخانەكان و زىيانگەياندىن بە دامەزراۋەكان پەرۋەردەسى بۇ ماۋەيەكى كاتى پەكخست، لە ھەمان كاتدا سەرچاۋەكانى داھاتى ھاۋلا تىيانى لەناۋبرد. ئەم دوو زىانە گىرنگى بەستەۋەسى بوژانمەسى بە درووست كىردىنى ھەلى كارمە دەردەخات.

چالاكىيەكانى ئاۋەدان كىردنەۋە و نۆۋەن كىردنەۋە دەبى بە روۋى بە پىئى ستراتىجى نىشتەمانى دابىرئىرئىن. دەتوانرئىت بە پلان بودجە دابىن بىرئىت بۇ لىبىردىنى پاشماۋەكان، پاك كىردنەۋەسى ئاۋەرو، نۆۋەن كىردنەۋەسى قوتابخانە، و چاك كىردنەۋەسى ژىرخانى گىشتى. پىئوستە بە شىۋازى پىشەسى و تەكنىكى بە كارامەسى ھەنگاۋ بىرئىت بۇ نۆۋەن كىردنەۋە و چاك كىردنەۋەيان. دامەزراۋە پەرۋەردەيەكان- بە تايەتى زانكۆى چەرمۆ- دەبى ۋەك ناۋەندىك بۇ توپىزىنەۋەسى كارپىكراۋ، راپىئاننى تەكنىكى و فېرېوونى سىياسەتى پەيوەست بە خۇراگىرى لە كارەساتەكاندا بەكاربەپىنرئىت. ھەرۋەھا بە پىشتەبەستىن بە داتى كۆكراۋە، گۆرپىنى شوپىنى ئەۋ ناۋەندانەسى خۇپىدىن كە دەكەۋنە سەر رېرەۋى لافاۋ لە داھاتودا.

پاساۋى ئابوۋرى و كۆمەلايەتى

نۆۋەن كىردنەۋە لەسەر بىنەمى پىشەسى ھەنگاۋەكان باشتىر دەبەنە پىشەۋە و ھۆكارىك دەبىت ۋەك سەرچاۋەسى داھات بۇ دانىشتوانى قەزاكە ، سەرمەيە مەۋى دەپارىزىت و مەمانە دەگەرپىنئىتەۋە بۇ گەنجانى ناۋچەكە.

کهرتی پیشه‌سازی

قهرانی لافاو کاره‌کانی پیشه‌سازی په‌کخست و هره‌شهی له مانه‌وهی کۆمپانیا بچووک و مامناوه‌نده‌کان ده‌کات، چرک‌دنه‌وهی په‌په‌وکردنی میکانیزمه‌کانی پشتگیری کهرتی بازرگانی- له‌وانه‌ش یارمه‌تی چاک‌کردنه‌وهی زیانه‌کان، پیدانی قهرز بۆ کۆمپانیا بچووک و مامناوه‌نده کاریه‌ره‌کان جیگیر بکریڤن و نه‌گه‌ر بگونجیت بۆ ماوه‌یه‌کی دیاریکراو خاوه‌نی ئەم کهرته بیه‌خشرین له‌هه‌ندی باج و تیچونی خزمه‌تگوزاریه گشتیه‌کان

ده‌بیت نوژنه‌کردنه‌وهی سه‌رانسه‌ری له‌پیشترین هه‌نگاوه‌کان بن بۆ ژیرخانی ئابووری تایبته، بۆ دلیابوون له‌خزمه‌تگوزارییه بی‌چرانه‌کان و ده‌ست‌راگه‌یشتن به‌سه‌رجه‌م پیداوسته له‌جوسیتیه‌کان. له‌پلانی به‌ره‌وپیشبردنی وه‌به‌ره‌ئینان پێویسته جه‌خت له‌سه‌ر پێشبینیکردن و به‌ره‌نگاربونه‌وهی مه‌ترسی بکه‌نه‌وه، ئەمه‌ش ئاماژه‌یه بۆ ئەوهی که چه‌مه‌مال ته‌ناهت له‌ژیر بارودۆخی نه‌خوازاودا وه‌ک شوپینکی متمانه‌پیکراو ده‌مینیته‌وه.

پاساوی دارایی و حکومرانی

ئاستی رێژه‌ی مانه‌وهی پیشه‌سازی بچووک و مامناوه‌نده‌کان کاریه‌ری به‌هیزی له‌سه‌ر بوژانه‌وهی دارایی ده‌بیت به‌تایبته له‌دوای قهرانه‌کان. توانای پیشاندانی ده‌ولته‌ له‌پاراستنی به‌رده‌وامی پیشه‌سازی متمانه‌ی درپژخایه‌نی وه‌به‌ره‌ئینان به‌رز ده‌کاته‌وه.

کهرتی ژیرخانی دیجیتالی و سیسته‌می حکومرانی

له‌ده‌ستچوونی زانیاریه‌کانی دامه‌زراوه‌کان یه‌کێکی تر بوه له‌زیانه‌کانی قهرانه‌که ، به‌مه‌ش بيمتانه‌یی گشتی زیاتر بوو. بۆیه به‌دیجیتالکردنی داتا‌کان یارمه‌تیده‌ر ده‌بیت به‌لام به‌شپواری ناوه‌ندی له‌پیناو حکومرانی مۆدیرن. په‌ره‌پیدانی پلاتفۆرمی دیجیتالی یه‌کگرتوو بۆ هه‌لسه‌نگاندنی زیانه‌کان، تۆمارکردنی سودمه‌ندان، به‌دواداچوونی قهره‌بووکردنه‌وه و چاره‌سه‌رکردنی سکال زۆر گرنگه. پێویسته سیسته‌می حکومه‌تی ئه‌لیکترۆنی فراوانتر بکریڤت بۆ ریکخستنی مۆلته‌ی ئاوه‌دانکردنه‌وه، شه‌فافیه‌ت و هه‌ماهه‌نگی نیوان ده‌زگا‌کان.

دامه‌زrandن و چالاکردن داشبۆرده‌کانی بۆ تۆمارکردنی زیان پێگه‌شتوان، خه‌رجیه‌کان و ده‌رئه‌نجامه‌کان و پرۆسه‌کانی نوژنه‌کردنه‌وه...هتد. وردبینی پیشان ده‌ده‌ن، پێویسته به‌دامه‌زراوه‌یی بکریڤن بۆ ئاسانکاری پرۆسه‌ی لێپرسینه‌وه و به‌شداریکردنی هاو‌لاتیان.

پاساوی سیاسی و حکومرانی

حکومرانی دیجیتالی گرنگه، له‌پیناو چاودێریکردنی کۆی پرۆسه‌کان به‌شه‌فافیه‌ت و زیادبونی متمانه ، رێگری کردن له‌گه‌نده‌لی و که‌مه‌ترخه‌می.

رووداوی لافاوی کانوونی یەكەمی ۲۰۲۵ لە چەمچەمەل بوە تاقیکردنەو یەكەمی ئەزموونی گرنگ بو پیشاندانی دۆخی گەشەپیدانی قەزاکە و توانای دامەزرێوانەکانی. بارانبارینی زۆر- نزیکە ۱۲۷ ملیمەتر لە ماوەی ۲۴ کاتژمێردا- سنووری توانای بەرگەگرتنی دیزاینی سیستەمی ئاوەرۆ، گواستەووە و ئاوی ئیستای پیشاندا. لە ئەنجامدا بوە هۆکاری گیان لە دەستدانی هاوڵاتیان، زیانیکی بەرفراوان بە خانووبەرە و سەرۆت و سامانی قەزاکە کەوت، لاوازیی خزمەتگوزارییە گشتییە سەرەکییەکان، ئەمانەش کەمبۆنەووی متمانەیی گشتی بە حوکمرانی ناوخوازی لیکەوتەووە.

ئەم کاریگەریانە پشتیواستی دەکەنەووە کە تەحەدیەکانی بەردەم گەشەپیدانی چەمچەمەل زۆرن، کە لە ئەنجامی لاوازی ژێرخانی گشتی، لاوازی پلانی و بەرهێنان بوو. بۆیە قەیرانەکە نابێت وەك کارساتیکی سروشتی وینا بکریت بەلکو وەك لاوازییە شاراوەکانی دۆخی ژێرخانی ئابووری و کۆمەڵایەتی و دامەزرێوانەیی قەزاکە لیکبدریتهووە.

پەرەپیدانی ژێرخانی خزمەتگوزاری چەمچەمەل پێوستی بە ستراتیجیکی بەهێز هەیه بە هەماهەنگی لەنیوان دامەزرێوانەکانی قەزاکە، بو بەدیھێنانی گەشەسەندنی بەردەوام لە روی گەشەیی ژێرخانی گشتی، هەمچەش نکرینی ئابووری، وچاکسازی لە حوکمرانییدا. رووداوەکانی کانوونی یەكەمی ۲۰۲۵ زیاتر نیشان دەدەن کە ستراتیجیەکانی گەشەپیدان ئیستا لە ئاست بەرەنگار بوەنەووی قەیرانەکاندا نییە.

ئەم نەخشە ریگایە چەند پێشنیازیکی ستراتیجی خستۆتە روو، لە رووی بوژانەووە و گەشەپیدان بو گەشەیی ژێرخان و بەرەنگار بوەنەووی قەیرانەکان. رێوشوینی ناوەندییەکان بریتین لە ژێرخانی گواستەووەی خۆراگر بەرامبەر لافاوی، پەرەپیدانی سیستەمی وزە، خێراترکردنی تەواوکردنی پرۆژەیی ئاوی گۆپتەپە-چەمچەمەل و دابین کردنی بودجە کە پرەكەیی نزیک ۲۷ ملیۆن دۆلاری ئەمریکییە.

لە روانگەیی ئابوورییەووە، پێویست بە یەكخستنی هەوڵەکان بو گەشەپیدانی ستراتیجی لە پیناوی و بەرهێنانی گونجاو دا دەکات. پێوهرە نیۆدەوڵەتیەکان ئاماژە بەو دەکەن کە ژێرخانی گشتی بەهێز، دەتوانی زیاوەکانی پەيوەست بە کارەساتەکان بە رێژەیی ۳۰-۵۰% کەم بکاتەووە. لە دۆخی چەمچەمەلدا، بەو پێیەیی لافاوەکانی کانوونی یەكەمی ۲۰۲۵ خالیکی وەرچەرخان پیکدەهێنن بو بەدواداچوون و هەلسەنگاندن و بریاردان بو جیبەجیکردنی پلان و دیدگای نیشتمانی لە پیناوی دروستکردنی ژێرخانیکی بەهێز بو قەزاکە.

✉ info@vfssiq.org

☎ +964 772 330 0005

🌐 www.visionfoundationiq.org

📍 Sulaymaniyah, Ashty, Opposite to Azadi Park

[f](#) [X](#) [@](#) [v](#) [s](#) [i](#) [q](#) | [visionfoundationiq](http://visionfoundationiq.org)